

Régis Genté – Stéphane Siohan

VOLODYMYR ZELENSKYI

Sodan sankari

Suomentaneet Jorma Penttinen ja Susanna Tuomi-Giddings

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Luvun 5 katkelmat Vladimir Putinin Sodan oikeutus -puheesta on
Liisa Viitasen Ylelle tekemästä suomennoksesta.

Teoksen venäjän- ja ukrainankielisten nimien translitteroinnin tarkistus
Jouni Vaahtera.

Ranskankielinen alkuteos *Volodymyr Zelensky – Dans la tête d'un héros*
© Éditions Robert Laffont, Paris, 2022

Suomenkielinen laitos © Kustannusosakeyhtiö Otava 2022

ISBN 978-951-1-45660-5

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2022

Sisällys

1. Kohtaus, jota ei ollut käsikirjoituksessa	7
2. Holoborodkosta Zelenskyiksi	35
3. Kvartal 95	61
4. Oligarkkien otteessa	89
5. Rauha Putinin kanssa?	109
6. Monimutkainen länsi	139
7. Historian käännekohdassa	165
Kiitokset	189

1

**Kohtaus, jota ei ollut
käsikirjoituksessa**

”En tarvitse kyytiä, tarvitsen ammuksia”

Sotaa edeltävänä yönä koko Ukraina valvoi. Keskiviikkona 23.2.2022 harva sai illalla unen päästä kiinni. Kaksi päivää aikaisemmin ukrainalaiset olivat kuunnelleet tyrmistyneinä, kun Vladimir Putin lateli raivokkaita syytöksiä heidän kansaansa kohtaan – esitettyään ensin pitkässä yksinpuhelussaan kokonaan oman versionsa historiasta ja geopolitiikasta. Putinin puheen ainoa tarkoitus oli antaa oikeutus konfliktille, johon hän kaikin voimin pyrki. Tuona yönä kaikki ukrainalaiset tuijottivat televisiota, älypuhelinta tai mitä tahansa muuta ruutua, jolta he olivat jo kuukausien ajan joutuneet seuraamaan Venäjän joukkojen ryhmittymistä Ukrainan etelä-, itä- ja pohjoisrajoille.

Vuoden 2021 lokakuusta lähtien Yhdysvaltain tiedustelupalvelusta oli tihkunut lehdistölle tietoja Venäjän hyökkäyksen uhasta Ukrainassa. Mitä pidemmälle talvi eteni, sitä tarkemmiksi ennustukset kävivät: helmikuun lopussa alkaisi sota. Totaalinen sota, jonka laajuista ei olisi ennen nähty. CNN-kanavan mukaan Joe Biden oli muutamaa viikkoa aikaisemmin jopa sanonut, että Venäjä aikoi pommittaa

pääkaupunki Kiovaa. Synkät ennustukset herättivät pelkoa, mutta monet ukrainalaiset ja jopa Ukrainaan erikoistuneet asiantuntijat suhtautuivat niihin epäillen. Kuin heidän olisi ollut mahdotonta käsittää, että Vladimir Putin saattaisi tosiaan ryhtyä johonkin niin peruuttamattomaan.

Yön aikana jännitys tiivistyi entisestään. Noin kahdelta aamuyöllä viestipalvelut ja sosiaalinen media kävivät kuumina, kun presidentti Volodymyr Zelenskyi ilmestyi puhumaan ruutuun mustassa puvussa ja valkoisessa paidassa. Hän kohdisti venäjänkieliset sanansa Venäjän kansalaisille: ”Kuunnelkaa järjen ääntä. Ukrainan kansa haluaa rauhaa.” Hän kertoi yrittäneensä soittaa suoraan Vladimir Putinille: ”Vastauksena oli hiljaisuus.” Hän muistutti vakavana maiden välisistä siteistä: ”Emme me tarvitse sotaa. Me emme hyökkää, mutta puolustaudumme kyllä. Teidän on katsottava meitä kasvoihin. Te ette tule näkemään meidän selkiämme vaan meidän kasvomme.”

Hiukan myöhemmin yöllä tuli ilmoitus, että Putin aikoi puhua. Kummallisessa julistuksessaan hän ilmoitti aloittavansa ”sotilaallisen erikoisoperaation”, jonka tarkoituksena oli ”vapauttaa Ukraina natsista”. Kaikki ymmärsivät sekunnin murto-osassa sanojen merkityksen: Putin oli aloittanut sodan. Muutamaa tuntia tämän ilmoituksen jälkeen ballistiset ohjukset iskeytyivät Kramatorskiin, Kiovaan ja Harkovaan. Koko maailma oli tyrmistyksen vallassa. Kello oli pian kuusi tänä murheellisena aamuna 24. helmikuuta. Venäjän sota Ukrainassa oli alkanut.

Pian venäläiset panssarivaunut ylittivät rajan ja joukko-osastot ryhmittäytyivät taisteluun. Valko-Venäjältä ja Mustalta-mereltä ammuttiin pitkän matkan ohjuksia lentokentille ja strategisiin sotilaskohteisiin eri puolille Ukrainaa. Aamulla Volodymyr Zelenskyi käänsi puhelimensa kuvaamaan itseään, niin kuin hän oli tehnyt kolme vuotta aikaisemmin aloittaessaan erikoisen vaalikampanjansa. Nyt hän puhutteli oman maansa kansalaisia. Solmio oli riisuttu, paidankaulus repsotti auki ja kasvoilla näkyi raivo: ”Putin on julistanut sodan Ukrainalle ja koko demokraattiselle maailmalle. Hän haluaa tuhota minun maani, meidän maamme, kaiken sen, minkä me olemme rakentaneet, kaiken sen, minkä puolesta me elämme. Minä osoitan nyt sanani kaikille ukrainalaisille ja erityisesti ukrainalaisille sotilaille: te olette urheita, mur tumattomia, te olette ukrainalaisia.” Tämä oli hetki, jolloin Volodymyr Zelenskyi loi nahkansa. Hänet valittiin presidentiksi, koska hän lupasi rauhaa, mutta nyt hänestä oli tullut sotaa käyvän maan johtaja.

Zelenskyi on 44-vuotias ja elänyt jo monta elämää. Niin kuin luovilla aloilla usein, hänen on täytynyt menestyäkseen olla varsinainen jokapaikanhöylä: koomikko, näyttelijä, käsikirjoittaja, tuottaja, liikemies. Kuuluaisa hänestä tuli, kun hän otti hoitaakseen Ukrainan presidentin pestin: ensimmäisen kerran tv-sarjassa *Shuha Narodu (Kansan palvelija)* vuonna 2015 ja toisen kerran tosielämässä vuonna 2019. Hänet valittiin presidentiksi niin erikoisella tavalla, ettei sille löydy vertaista mistään muualta koko maailmasta.

Tapahumasarja oli niin surrealistinen ja postmoderni, että on vaikea pysyä kärryillä siitä, mikä on totta ja mikä fiktiota. Tv-sarjan Vasyl Holoborodkon hahmossa Zelenskyi esiintyi kaikissa mahdollisissa tilanteissa, joihin oli kuvitelut Ukrainan presidentin saattavan joutua. Yhtä roolia hän ei kuitenkaan ollut osannut itselleen käsikirjoittaa. Se oli sota-ajan presidentin rooli.

Muulla Euroopassa toisen maailmansodan muisto on alkanut haalistua, koska sotaä todistaneita on elossa niin vähän. Mutta nyt 2022 Ukrainassa, missä sotahistoriaan kirjattiin monet 1900-luvun verisimmistä ja traagisimmista hirmuteoista, riehuu uusi suursota, ehkä laajin kahden valtion armeijan välinen konflikti Euroopan maaperällä siten vuoden 1945. Helmikuun 24. päivän iltana jo 137 ukrainalaista oli kuollut ja 316 haavoittunut. Volodymyr Zelenskyi piti virallisen puheen, jonka sävy ennakoiti sitä, mitä tästä lähtien oli odotettavissa: hän puhui yksinkertaisesti ja suoraan, kaunistelematta, eikä epäröinyt vedota länsimaisten päättäjien kunniaan ja omaantuntoon. ”Tänään minä kysyin 27 eurooppalaiselta johtajalta, otetaanko Ukraina Natoon. Kaikkia pelotti eikä kukaan vastannut”, hän sivalsi uhmakkaasti. ”Meitä ei kuitenkaan pelota. Me emme pelkää mitään. Meitä ei pelota puolustaa maataamme. Me emme pelkää Venäjää.” Hiukan aikaisemmin sinä päivänä presidentti oli järkyttänyt Euroopan johtajia tekemällä heille selväksi, kuinka vakavasta, lähestulkoon katoottisesta, tilanteesta oli kysymys: ”Tämä saattaa olla viimeinen kerta, kun te näette minut elossa.”

Sillä hetkellä Zelenskyi tiesi, että Venäjän armeija pudotti parhaillaan maahanlaskujoukkoja pääkaupungin luoteispuolella sijaitsevalle Hostomelin sotilaslentokentälle. Pihkovan tukikohdasta lennätetyt 76. hyökkäysdivisioonan laskuvarjojääkärit olivat Venäjän armeijan eliittisotilaita. Jos vihollinen saavuttaisi tavoitteensa, se pystyisi ottamaan käyttöön miehistönkuljetuskoneet ja tuomaan iskujoukkonsa muutamassa tunnissa Kiovan sydämeen. ”Minä pysyn Kio-vassa”, Zelenskyi ilmoitti. ”Myös perheeni pysyy Ukrainassa. Lapseni myös. Minun perheenjäseneni eivät ole pettureita vaan Ukrainan kansalaisia. Tietojemme mukaan vihollinen on ottanut minut ensisijaiseksi maalitaulukseen ja perheeni on toiseksi tärkein kohde. Vihollinen haluaa vahingoittaa Ukrainan valtiota likvidoimalla valtion päämiehen.”

Uhka oli täysin todellinen. Sodan ensitunneista lähtien pääkaupunki oli täydessä hälytystilassa. Ohjusiskut jatkuivat ja venäläiset panssariosastot etenivät pohjoisesta kohti laajaa pääkaupunkiseutua. Ukrainan puolustusjoukot olivat niitä vastassa Irpinissä, Hostomelissa ja Butšassa. Pian alkoi kansainvaellus: puolet Kiovan noin neljästä miljoonasta asukkaasta pakeni maasta maanteitä ja rautateitä pitkin. Naiset ja lapset olivat evakuoinneissa ensisijalla. Maahan julistettiin poikkeustila, ja Kiovan pormestari, entinen raskaansarjan nyrkkeilyn maailmanmestari Vitali Klytško, määräsi pääkaupunkiin täydellisen ulkonaliikkumiskiellon. Viranomaiset olivat varmoja, että Kiovaan oli jo solutettu Venäjän erikoisjoukkojen miehiä sabotaasi- ja tiedustelutehtäviin.

Siviilit eivät saaneet lähteä kodeistaan kahteen päivään. Teroborona (aluepuolustusjoukot) ja poliisi olivat saaneet käskyn ampua epäilyttävät henkilöt ilman ennakkovaroitusta. Obolonin ja Podilin kaupunginosissa liikkui tunnuksettomilla autoilla pieniä venäläisjoukkoja, jotka tuhottiin. Kansallisen turvallisuus- ja puolustusneuvoston mukaan niiden tavoitteena oli ollut merkitä tykistökohteita sekä likvidoida Ukrainan johto. Varapääministeri Iryna Vereštšuk sai puhelinsoiton Ison-Britannian suurlähettiläältä, joka kertoi hänen olevan tappolistalla.

Myöhemmin Ukrainan turvallisuus- ja puolustusneuvoston päällikkö Oleksi Danilov paljasti, että Volodymyr Zelenskyiä vastaan oli tehty ainakin kolme murhayritystä, joista vaarallisimman takana oli Tšetšenian raakalaismaisen johtajan ja Putinin suojatin Ramzan Kadyrovin alaisuudessa toimiva kansalliskaartin erikoisyksikkö. Danilov kertoi Ukrainan turvallisuuselinten saaneen tietää erikoisoperaatiosta, koska Venäjän federaation tiedustelupalvelussa FSB:ssä toimivat tahot vuosivat tiedon Kiovaan. Amerikkalainen lähde on vahvistanut asian.

Tilanne oli niin vakava, että Yhdysvallat tarjoutui kuljettamaan Zelenskyin turvaan. ”En minä tarvitse kyytiä, tarvitsen ammuksia”, presidentti vastasi kuivasti Joe Bidenin viestintuojille, ja repliikki jäi historiaan. Tunnit kuluivat, ja Volodymyr Zelenskyi sai lisää rohkeutta. Hän vastasi Kremlin synkkiin juoniin ja valeutisiin ottamalla käyttöön lempiaseensa, Instagramin ja sosiaalisen median verkostot.

Ukrainalaisten lisäksi hänen tilejään seurasivat nyt ensimmäistä kertaa internetin käyttäjät kaikkialla maailmassa.

Helmikuun 25. päivänä Venäjän tiedotusvälineissä levitettiin uutista, että Ukrainan johto oli paennut maasta. Heidän vihjattiin olevan raukkoja. Se oli informaatiopommi, jonka tarkoituksena oli nujertaa Ukrainan väestö ja saada se luopumaan kaikesta vastarinnasta. Venäjän johto tunsikin kuitenkin huonosti ukrainalaiset ja heidän kummallisen presidentinsä. Pimeään tultua Volodymyr Zelenskyi lähti presidentin virkarakennuksesta ulos Bankova-kadulle mukanaan lähimmät työtoverinsa, kaikki pukeutuneina maastonvihreisiin. Zelenskyi kulki katulamppujen himmeän kellerävässä valossa kuin rokkibändin tai sissijoukkion johtaja. Hän käänsi älypuhelimensa kuvaamaan itseään ja muita neljää: ”Hyvää iltaa kaikille! Puolueen puheenjohtaja [Davyd Arah’amija] on täällä, presidentin kansliapäällikkö [Andri Jermak] on täällä, pääministeri [Denys Šmyhal] on täällä, Myh’ailo Podoljak [presidentin neuvonantaja] on täällä ja presidentti on täällä. Me olemme kaikki täällä. Sotilaamme ovat täällä. Maan kansalaiset ovat täällä. Me olemme kaikki täällä puolustamassa itsenäisyyttämme, omaa maatamme, ja näin tulee olemaan myös jatkossa. Kunnia maamme puolustajille! Kunnia Ukrainalle!”

Tämä yksinkertainen videonpätkä oli todellinen mestarinäyte, paljon muutakin kuin pelkkä julkisuustemppu. Kun vuonna 1940 ranskalaiset kuuntelivat radiosta Lontooseen paenneen Vapaan Ranskan johtajan kenraali de Gaullen

puhetta, vuonna 2022 viisitoista miljoonaa ihmistä katsoi Zelenskyiä silmiin pelkästään Instagramissa. Presidentin jalkautuminen kadulle valoi intoa ukrainalaisiin, jotka tajusivat heti, ettei maan johdolla – joka oli yhtä tiivis yksikkö kuin käden viisi sormea – ollut aikomustakaan hylätä heitä. Jopa ne, jotka olivat ennen sotaa ankarasti arvostelleet Zelenskyiä, asettuivat tukemaan hänen urheaa tekoaan. Ennen konfliktin alkua moni oli pelännyt, että presidentin taipumus vähätellä suurhyökkäyksen riskiä oli merkki heikkoudesta ja antautumisalttiudesta.

Volodymyr Zelenskyi oli saanut kansan puolelleen. Joulukuussa hänen suosionsa oli ollut korkeimmillaan 38 %, mutta kaksi päivää katulamppujen alla kuvatun legendaarisen videon jälkeen 91 % ukrainalaisista ilmoitti tukevansa presidenttinsä toimintaa. Ukrainalaiset olivat osoittaneet urheutta jo ennen presidentin rohkaisuviestiä, mutta nyt maanpuolustajien rivit tiivistyivät entisestään. Saman Rating-instituutin tekemän mielipidemittauksen mukaan 85 % haastatelluista uskoi, että heidän maansa voi voittaa miehittäjää vastaan käydyn sodan. Kansalaisten taistelunhalu oli jo tiedossa. Yllätyksenä tuli Volodymyr Zelenskyin fyysinen ja henkinen rohkeus, joka sytti maailman silmien edessä. ”Kapteeni Ukraina” paljasti olevansa todellinen valtiojohtaja.

Demokratioiden suojamuuri

Huhtikuun 4. päivä 2022 Volodymyr Zelenskyin kasvoilta katosi kaikki poikamaisuus – se kujeellisuus, joka välillä pilkahti katseessa, suupielessä tai tahallaan klovnimaisesti kohotelluissa kulmakarvoissa ja joka paljasti perusolemukseltaan aurinkoisen ja kevytmielisen luonteen. Tuona päivänä Kiovan koillispuolella sijaitsevassa Butšassa presidentti vanheni kaksikymmentä vuotta. Koko hänen olemuksensa oli kireä ja keskittyi vain hirveyksiin, joita pieni kaupunki oli täynnä. Ruumiita lojui ympäri katuja, joka puolelta tihkui tietoja järjestelmällisistä joukkoraiskauksista, talot oli revitty hajalle, panssarivaunujen raatoja retkotti siellä täällä. Zelenskyin kasvot olivat hiukan turvoksissa, kulmakarvojen välissä oli syvä ryppy ja silmien alla tummat renkaat. Parroittuneeseen leukaan oli ilmestynyt muutama valkoinen karva.

Tämä oli ensimmäinen kerta sitten sodan alkamisen, kun presidentti poistui Kiovan keskustasta. Nyt jo kuu-kauden kestäneiden ankarien taistelujen jälkeen Ukrainan armeija ja aluepuolustusjoukot olivat aiheuttaneet Venäjän joukoille valtavia tappioita ja pakottaneet Kremlin luopumaan päätavoitteestaan, Kiovan valtaamisesta ja maan johtajien fyysisestä eliminoimisesta. Venäläiset ja tšetšeenit olivat jättäneet Butšasta vetäytyessään jälkeensä pelkkiä raunioita. Volodymyr Zelenskyi, luotiliivit yllään, oli tullut katsomaan omin silmin, millaista sotaa Venäjä hänen maataan ja kansaansa vastaan kävi. ”Nämä ovat sotarikoksia, ja maailma